

مرکز تحقیقات اسلامی

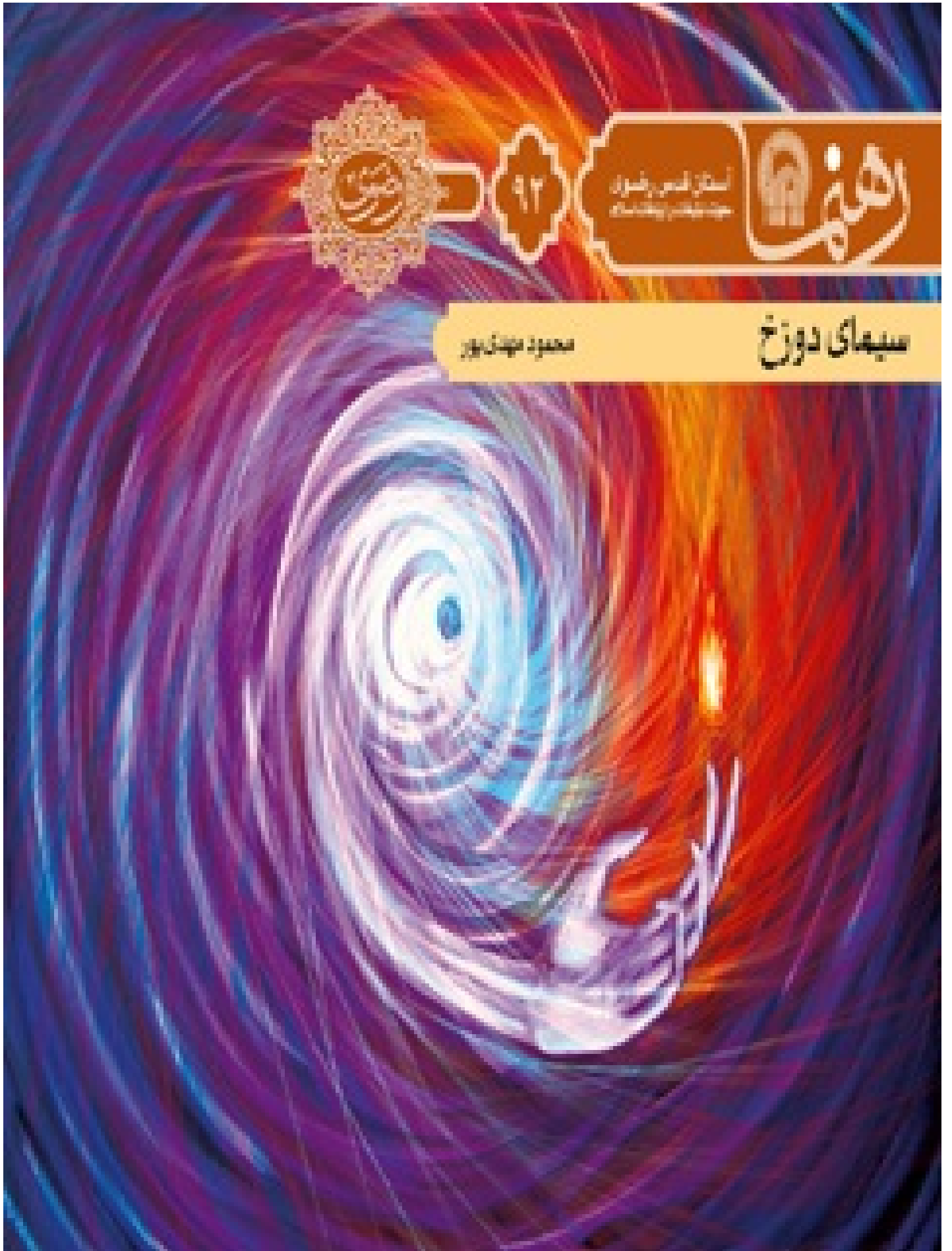
اصفهان

گامی

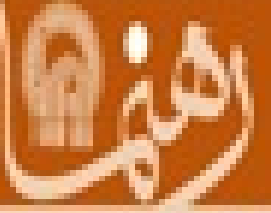
عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

۹۳

استاذ الفنون و تصویر
موسسه تخصصی هنرهای اسلامی

سپه‌های دوزخ
محمود مهدی پور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رهنما ۹۲ (سیمای دوزخ)

نویسنده:

محمود مهدی پور

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	رهنما ۹۲ (سیمای دوزخ)
۷	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۱	سیمای دوزخ
۱۳	درآمد
۱۶	۱. علل جهنم آفرینی
۱۸	۲. نام های جهنم در قرآن
۱۸	اشاره
۱۸	۱. جهنم:
۱۸	۲. جحیم:
۱۸	۳. نار:
۱۹	۴. سقر:
۱۹	۵. سعیر:
۱۹	۶. حَطْمَه:
۲۰	۷. هاویه:
۲۱	۸. لظى:
۲۱	۹. ائام:
۲۱	۱۰. سَجین:
۲۱	۱۱. غی:
۲۳	۳. زمان تولد جهنم
۲۵	۴. جهنم؛ بزرگ ترین خطرگاه در کمین
۳۱	۵. دوزخ گریزی
۳۳	۶. کتیبه های در جهنم

- ۳۶ ..... ۷. چگونه دوزخی می شویم؟!.....
- ۳۹ ..... ۸. دشوارترین عذاب دوزخ.....
- ۴۱ ..... ۹. آزار دوزخیان.....
- ۴۲ ..... ۱۰. کوچک ترین عذاب دوزخیان.....
- ۴۳ ..... ۱۱. طیف عذاب ها.....
- ۵۱ ..... ۱۲. نوشیدنی های دوزخ.....
- ۵۱ ..... ۱. حمیم یا آب جوشان:.....
- ۵۱ ..... ۲. صدید یا چرکابه:.....
- ۵۲ ..... ۳. ماء کالمهل:.....
- ۵۴ ..... ۱۳. خوراکی های دوزخ.....
- ۵۴ ..... اشاره.....
- ۵۴ ..... ۱. ضریع:.....
- ۵۴ ..... ۲. زقوم:.....
- ۵۵ ..... ۱۴. چگونه دوزخی نشویم؟.....
- ۶۰ ..... برای مطالعه بیشتر.....
- ۶۳ ..... درباره مرکز.....

سرشناسه : مهدی پور، محمود، ۱۳۳۱ -

عنوان و نام پدیدآور : سیمای دوزخ/ نویسنده محمود مهدی پور؛ [به سفارش] معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی [آستان قدس رضوی].

مشخصات نشر : مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۳۲ص. ۱۰×۱۵س م.

فروست : رهنما؛ ۹۲.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۰۷۶-۱

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : واژه نامه .

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : دوزخ

موضوع : دوزخ -- احادیث

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده : موسسه انتشاراتی قدس رضوی

رده بندی کنگره : BP۲۲۲/۶۵/م۸۵س ۹۴ ۱۳۹۱

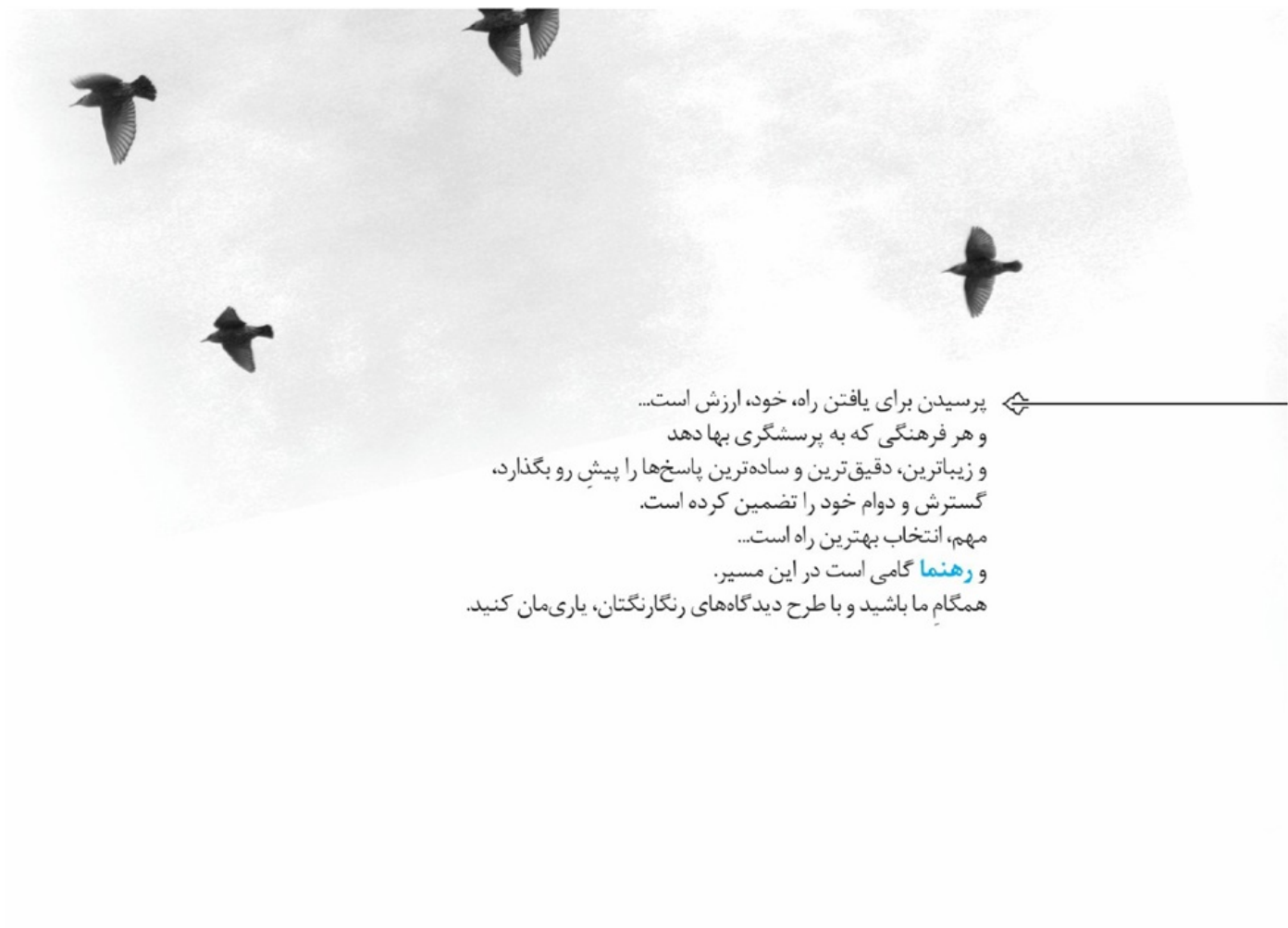
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۴

شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۵۴۶۱۱

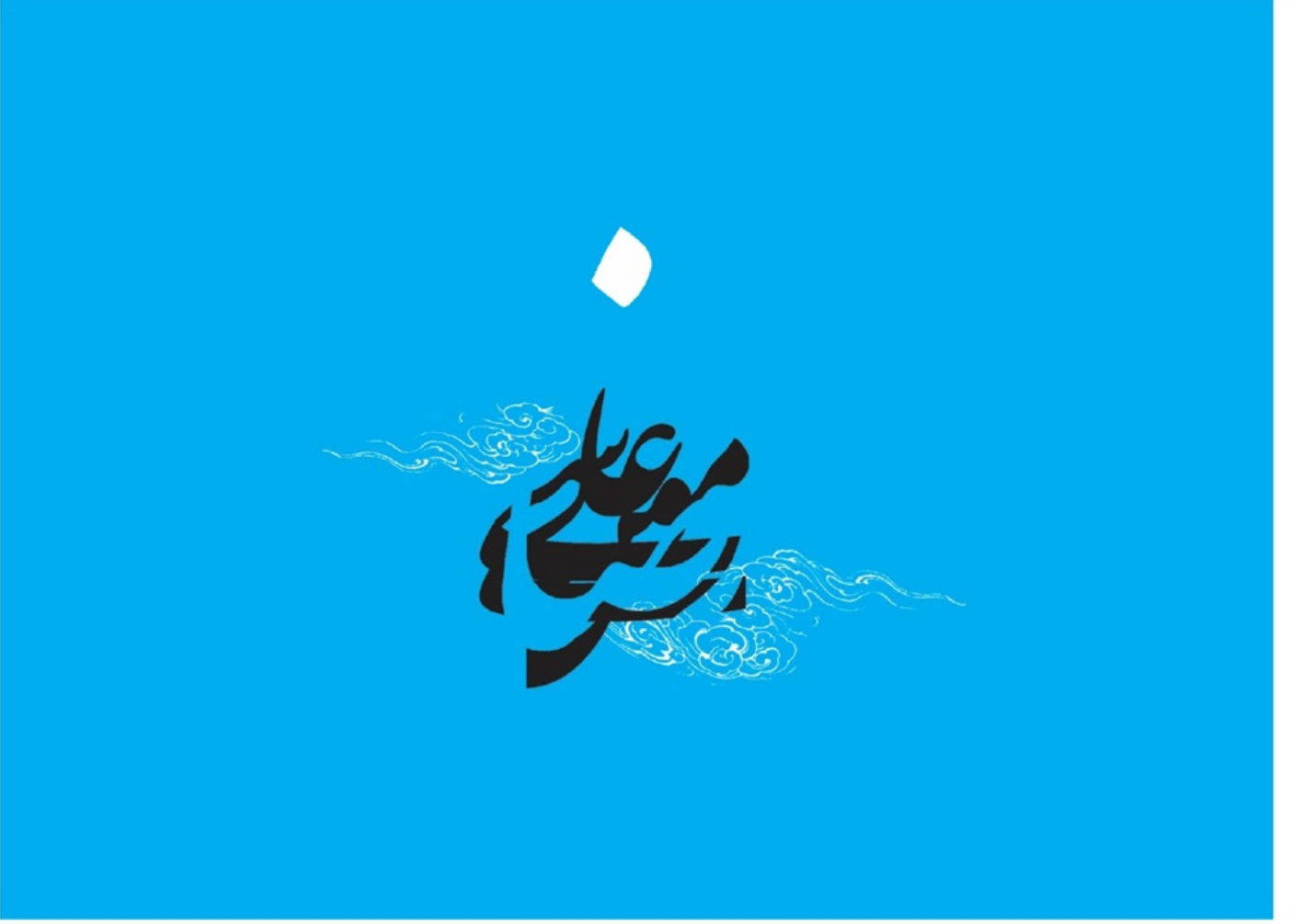
ص: ۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرسیدن برای یافتن راه، خود، ارزش است...
و هر فرهنگی که به پرسشگری بها دهد
و زیباترین، دقیق‌ترین و ساده‌ترین پاسخ‌ها را پیش رو بگذارد،
گسترش و دوام خود را تضمین کرده است.
مهم، انتخاب بهترین راه است...
و **ره‌نما** گامی است در این مسیر.
همگام ما باشید و با طرح دیدگاه‌های رنگارنگتان، یاری‌مان کنید.

اگر دغدغه دارِ پرسش‌های زیرهستید، این کتاب برای شماست:

۱. تصویر دقیقی از دوزخ می‌خواهم، با جزئیات عذاب‌ها و شیوه زندگی جهنمیان و...
۲. ما که در آغاز تولدمان پاکِ پاکیم، چگونه ممکن است سرنوشتمان با جهنم گره بخورد؟
۳. شنیده‌ام یازده نام برای دوزخ در قرآن آمده است. آن‌ها چیستند و به چه معنایی؟
۴. دشوارترین عذاب جهنم کدام است و سبک‌ترین آن کدام؟
۵. با چه نوشیدنی‌ها و خوراکی‌هایی، از اهل دوزخ پذیرایی می‌کنند؟!
۶. دوزخ در کجاست. راه‌های برون‌رفت از این مهلکه را به روایتِ روایات بازگو کنید.

ما انسان‌ها همواره از تفکر و مطالعه دربارهٔ دوزخ گریزانیم؛ زیرا اگر حقیقت باشد، برای ما بسیار وحشت‌انگیز و دلهره‌آور است. اگر هم دروغ باشد، چرا دربارهٔ موضوعی که حقیقت ندارد، زمان بگذاریم و ذهن خود را مشغول کنیم. از سوی دیگر، بهشت و دوزخ با زندگی جاودانهٔ ما پیوندی اساسی دارد. عقیده به بود و نبود آن، در رفتار، گفتار، مواضع و عملکرد فردی و اجتماعی ما، آثار فراوانی به جا می‌گذارد؛ حتی تردید دربارهٔ وجود جهان دیگر و کیفر و پاداش در آن، آثار روحی روانی و اخلاقی رفتاری دارد. در اسلام و دیگر ادیان آسمانی، نظام کیفر و پاداش در دنیا و آخرت و وجود بهشت و جهنم، از اصول دین است. بهشت و جهنم، ثمرهٔ درختی است که در این جهان می‌کاریم. در حدیث شریفی از پیامبر گرامی آمده است: *الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الْآخِرَةِ*. (= دنیا کشتزار آخرت است.) (۱)

ص: ۷

کیفر های دنیوی و اخروی و همچنین، پاداش های نیک در این جهان و جهان دیگر، ثمره اعمال و رفتار انسان است. گویی بهشت و جهنم، انبار کالا- و صندوق پس انداز انسان است و آدمی آن را از کالاهای معتبر یا بی ارزش پر می کند. در دیوان منسوب به امام علی چنین آمده است:

یا من دنیا اشتغل *** قد غرّه طول الأمل

الموت یأتی بغته *** و القبر صندوق العمل (۱)

ترجمه:

ای کسی که به دنیا مشغول شده ای *** آرزوهای طولانی تو را فریب داده است

مرگ ناگهان فرا می رسد *** و قبر صندوق اعمال انسان است

انسان، عین اعمال یا ثمره و دستاورد رفتار خویش را در قیامت می بیند. ریز و درشت آن

ص: ۸

اعمال را نیز مشاهده می کند و به تناسب آن، از نعمت ها یا کیفر های الهی بهره مند می شود. قرآن در آیات فراوان بر این حقیقت تأکید کرده است: «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ.» (= پس هر کس ذره ای کار نیک کند، آن را می بیند و هر کس ذره ای کار بد انجام دهد، آن را مشاهده می کند.)^(۱)

امیرمؤمنان فرموده اند: «رفتار بندگان خدا در دنیا، در آخرت در برابر دیدگان ایشان است.»^(۲) جهنم و عذاب های آن، ثمره عملکرد انسان و کاشته های او در این دنیا است. از این رو، گلایه از خدا و نظام الهی و اعتراض به وجود جهنم معنایی ندارد؛ زیرا اگر جهنم بد است، خود در پیدایش آن، نقش اصلی را ایفا کرده ایم و اگر بهشت خوب و دلپذیر است، مولود و محصول کردار خود انسان هاست. مولانا جلال الدین بلخی، در ترسیم جهان دیگر و اینکه آن

ص: ۹

۱- . زلزال، ۷ و ۸.

۲- . نهج البلاغه، حکمت ۷.

جهان، بازتاب اندیشه و اعمال خود انسان است، چنین می گوید:

این جهان کوه است و فعل ما ندا *** سوی ما آید نداها را صدا

ز آنچه می بافی همه روزه بپوش *** ز آنچه می کاری همه روزه بنوش

گر ز خاری خسته ای خود کشته ای *** و ر حریر و قزدری (۱) خود رشته ای

این سخن های چو مار و کژدمت مار و کژدم می شود گیرد دُمت

۱. علل جهنم آفرینی

کیفرها و عذاب های الهی، چه تکوینی باشد، چه تجسّم عمل و چه براساس قرارداد الهی، بدون ارتباط طبیعی و نظام علت و معلول این جهان، با رفتار انسان پیوندی ناگسستنی

ص: ۱۰

۱- . پارچه لطیف و دیبا.

دارد. درحقیقت، کلید آسایش و عذاب در دستان خود انسان است. حال، پرسش این است که چرا خداوند جهنم را آفریده است؟ او که به عبادات ما نیاز ندارد و اعمال زشت ما به او زیانی نمی‌رساند. پاسخ این پرسش روشن است:

برای خداوند ضرری ندارد؛ ولی به بندگان و آفریدگان او ضربه می‌زند و مانع حرکت بندگان در مسیر الهی می‌شود و رهزنی راه خداست. به علاوه، آفرینش جهنم، نوعی رحمت الهی است که بندگان از بیم آن، راه بهتر را برگزینند و دیگران را از دستیابی به الطاف و نعمت‌های الهی بازدارند. در کتاب المحججه البيضاء فیض کاشانی آمده است: خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى جَهَنَّمَ مِنْ فَضْلِ رَحْمَتِهِ سَوَاطٍ يَسُوقُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ. (= خداوند متعال دوزخ را از فرونی رحمت خویش آفرید تا تازیانه‌ای باشد برای اینکه بندگان را به سوی بهشت براند).^(۱)

ص: ۱۱

۱- بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۶۶.

۲. نام های جهنم در قرآن

اشاره

قرآن کریم از جایگاه کیفر بدکاران با تعبیر های مختلفی نام برده است:

۱. جهنم:

این واژه ۷۷ بار در قرآن تکرار شده و ۹ بار با تعبیر «نار جهنم» آمده است؛ گویی گودال عذاب و شکنجه گاه الهی، جهنم نام دارد که در این زمینه، به آتش آن شکنجه گاه نیز اشاره شده است.

۲. جحیم:

این واژه به معنای آتشی به شدت برافروخته و پرلهپب بوده و در قرآن ۲۶ بار آمده است. یک بار آن، درباره آتش نمرودیان است که آن را برای سوزاندن حضرت ابراهیم افروختند.

۳. نار:

واژه نار ۱۴۵ بار در قرآن به کار رفته است: ۱۱۸ بار به معنای آتش جهنم و ۲ بار

ص: ۱۲

به معنای آتش برزخ و ۲۵ بار به معنای آتش دنیا. (۱) واژه نار در احادیث فراوانی نیز به معنای جهنم و آتش دوزخ است.

۴. سقر:

این واژه ۴ بار در قرآن آمده که هر ۴ بار، به معنای دوزخ است؛ زیرا یکی از جایگاه های دشوار دوزخ، سقر نام دارد.

۵. سعیر:

واژه سعیر به معنای افروخته و آتش زبانه دار است. سعیر و واژه های هم خانواده آن، ۱۹ بار در قرآن آمده است. حالت برافروختگی و شعله وری دوزخ سبب شده است که این واژه بر آن اطلاق شود.

۶. حطمه:

این واژه نیز یکی از نام های دوزخ و به معنای درهم شکننده است. حطمه یکی از شاخصه های جهنم است. این واژه فقط ۲ بار در قرآن به کار رفته است. در قرآن، در بیان

ص: ۱۳

سختی آن آمده است: «وَمَا أَذْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ. نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ. الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ.» (= و توجه می دانی حطمه چیست، آتش برافروخته خداست که بر قلب ها سرک می کشد.) (۱) گویی این آتش تا اعماق دل نفوذ می کند و نه تنها جسم و ظاهر را می سوزاند، بلکه پاره های آتش، یکدیگر را خرد و تا اعماق وجود دوزخیان نفوذ می کند.

۷. هاویه:

ریشه این واژه (ه وی) بر سقوط دلالت دارد. این واژه نشان می دهد جهنم سیاه چالی عمیق و قرارگاه و پناهگاه دوزخیان در اعماق دوزخ است. این واژه فقط ۱ بار در قرآن، در سوره قارعه، آمده است. در آیات ۸ تا ۱۱ این سوره می خوانیم: (وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ وَمَا أَذْرَاكَ مَا هِيَةٌ نَارًا حَامِيَةً.) (= و اما کسی که بار ترازویش سبک باشد، پناهگاهش هاویه است و توجه می دانی که هاویه چیست. آتشی سوزان است.)

ص: ۱۴

۸. لظی:

این واژه به معنای شعله خالص و زبانه آتش است. در برخی روایات، لظی را نام یکی از طبقات جهنم دانسته اند. (۱)

۹. ااثم:

این واژه فقط ۱ بار و در آیه ۶۸ سوره فرقان آمده است. ااثم از ریشه اثم و به معنای کیفر گناه است. دوزخ را ااثم نامیده اند؛ چون کیفرگاه گناهکاران است. در روایات تفسیری، این واژه را به معنای وادی جهنم و نیز به عنوان یکی از نام های دوزخ به کار برده اند.

۱۰. سجین:

سجین به معنای زندان است. این واژه فقط ۲ بار در قرآن آمده و در برابر علیین به کار رفته است. این واژه نشان می دهد دوزخ، زندان ابدی گناهکاران است. تعبیر (و ما ادراک ما سجین) حاکی از آن است که عذاب جهنم فوق درک و تصور انسان هاست.

۱۱. غی:

در آیه ۵۹ از سوره مریم، واژه غی به معنای جایگاه گناهکاران آمده است. در

ص: ۱۵

۱- . پیشین، ص ۳۷، حدیث ۲۲.

برخی روایات، غی و اثم را دو چاه در اعماق جهنم دانسته اند.^(۱)

توضیح: جهنم ابعاد مختلفی همچون سوزندگی، زندان وارگی، فروختگی، گودال بودن، درهم کوبندگی و... دارد و شاید هریک از نام های جهنم، نشان دهنده یکی از ویژگی های آن باشد. احتمال دیگر این است که این نام ها اشاره ای به طبقات دوزخ باشد. در حدیثی از امیرمؤمنان، علی، چنین آمده است: «جهنم هفت باب دارد. بعضی از این باب ها بالای بعضی دیگر است.» حضرت برای نشان دادن، داستان خود را روی یکدیگر گذاشتند و فرمودند: «این چنین. خداوند بخش های بهشت را هم سطح و هم عرض قرار داد؛ ولی برخی طبقات جهنم را روی برخی دیگر چیده است. پایین ترین جایگاه آن جهنم است که لظی روی آن، حطمه بالای لظی، سقر بر فراز حطمه، جحیم بر بالای سقر، سعیر بر بالای جحیم

ص: ۱۶

۱- . المعجم الكبير، ج ۸، ص ۱۷۵؛ المعجم الكبير، ج ۷۷۳۱، ص ۴۰، به نقل از همان.

و هاویه روی سعیر قرار دارد.»(۱)

ممکن است این نام ها برای اشاره به در های هفت گانه دوزخ باشد. در آیه ۴۴ سوره حجر آمده است که جهنم هفت در دارد. در برخی احادیث، این نام ها را نام نقاط متفاوت جهنم می دانند. برخی از آن ها عنوان کلی دوزخ و برخی هم نام درّه ها یا سیاه چال های خاص در جهنم است.(۲)

۳. زمان تولد جهنم

این جمله، در قرآن کریم، دو بار آمده است: «وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ.» (= جهنم گرداگرد

ص: ۱۷

۱- بحارالانوار، ج ۸، ص ۲۴۵.

۲- بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۶۲ تا ۶۵.

کافران را گرفته است.) (۱) دوزخ و بهشت با انسان فاصله چندانی ندارد؛ گویی دورتادور انسان، دوزخ و بهشت است و اگر به فرمان الهی، هم اکنون نیز پرده کنار رود، انسان دوزخ و بهشت را مشاهده می کند. خداوند در آیات ۴۱ تا ۳۴ سوره نازعات می فرماید: «وقتی زمان بزرگ ترین حادثه (طامه الکبری) فرا رسد، در آن روز، انسان عملکرد خویش را به یاد خواهد آورد و دوزخ برای آنان که می بینند، آشکار می شود؛ پس هر کس طغیان کرد و زندگانی دنیا را برگزید، به راستی، دوزخ جایگاه اوست و اما هر کس از مقام پروردگارش بترسد و نفس را از هوس باز دارد، به راستی، بهشت جایگاه اوست.»

ص: ۱۸

۱- عنکبوت، ۵۴؛ توبه، ۴۹.

۴. جهنم؛ بزرگ ترین خطرگاه در کمین

از دیدگاه ادیان آسمانی، هیچ خطری برای انسان بزرگ تر از خطر دوزخ نیست؛ جایگاهی که بسیار هول انگیز، رنج آفرین، غم انگیز، درهم کوبنده، سوزان، پر از عفونت، تاریک، تنگ و آمیزه ای از عذاب های فوق تصوّر روحی و جسمی است.

در کتاب شریف کافی، علی بن اسباط از اهل بیت نقل می کند که در مواعظ خداوند به حضرت عیسی چنین آمده است: (۱) «ای عیسی، همراه با آنان که به سوی من می گریزند، به سوی من بگریز از آتش شعله ور یا آتش همراه با زنجیرها و غل ها؛ آتشی که نسیم آسایش و شادی در آن نیست و هیچ اندوهی در آن از دل بیرون نمی رود؛ آتشی که به سان پاره های سیاه شب، تیره و تار است. هرکس از آن رهایی یابد، رستگار می شود و آن که از تباہ شدگان

ص: ۱۹

۱- . الکافی، ج ۸، ص ۱۳۶، حدیث ۱۰۳.

باشد، هرگز از آن رهایی نمی یابد. این آتش، سرای جناران و سرکشان بیدادگر است و جایگاه هر سنگ دل درشت خوی و هر مغروری که فخرفروشی کند»^(۱).

رسول گرامی دربارهٔ عظمت بهشت و خطر بزرگ دوزخ چنین فرموده اند: «اگر قطره ای از بهشت با شما در دنیا بود، کلّ عالم را برای شما شیرین می ساخت و اگر قطره ای از جهنم با شما در دنیا بود، دنیای شما را پلید و منفور می کرد.»^(۲) هر نعمت، در برابر بهشت، کوچک و هر بلا، در برابر آتش جهنم، ناچیز است.

از امام باقر نقل است که وقتی پیامبر اکرم به آسمان ها رفتند، زمانی که به هریک از مخلوقات الهی می رسیدند، با چهره ای باز و با شادی و محبت با ایشان رفتار می کردند؛ تا اینکه به کسی رسیدند که چهره ای درهم و عبوس داشت و با ایشان سخن نگفت. حضرت از

ص: ۲۰

۱- . بهشت و جهنم از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۷۴.

۲- . همان، ص ۷۶.

جبرائیل پرسیدند: «این کیست که همچون دیگران، با شادی و محبت رفتار نکرد؟» جبرائیل گفت: «این مالکک نگهبان دوزخ است و خداوند او را چنین آفریده است.» حضرت فرمودند: «دوست دارم آتش جهنم را به من نشان دهد.» جبرائیل به او گفت: «ایشان محمّد، رسول خداست و تقاضا کرده است که آتش جهنم را به ایشان بنمایی.» مالکک، گروهی را از دوزخ بیرون آورد و پیامبر با دیدن آنان، تا روز مرگ خویش دیگر با صدای بلند نخندیدند. (۱)

تا زمانی که انسان از خطر بزرگی همچون جهنم عبور نکند، جایی برای شادی و خندیدن و آرامش نیست. همه دغدغه انسان باید اطمینان از مصونیت در برابر عذاب الهی و دستیابی به بهشت و نعمت های جاودانه آن باشد.

امیرمؤمنان، علی، هشدار می دهند: فَاحْذَرُوا نَاراً قَعْرُهَا بَعِيدٌ وَ حَرُّهَا شَدِيدٌ وَ عَذَابُهَا جَدِيدٌ

ص: ۲۱

دَارُ لَيْسَ فِيهَا رَحْمَةٌ وَلَا تُسْمِعُ فِيهَا دَعْوَةَ وَلَا تُفَرِّجُ فِيهَا كَرْبَهُ. (= بترسید از آتشی که ژرفایش ناپیدا و گرمایش سخت و عذابش تازه است؛ سرایی که در آن رحمت نیست، هیچ فریاد و تقاضایی در آن شنیده نمی شود و اندوه آن برطرف نمی شود.) (۱) ترسیم قرآن و اهل بیت از سیمای دوزخ، به راستی برای بیداری از خواب غفلت و اصلاح رفتار و گفتار ما کافی است.

در قرآن، به اجمال، دربارهٔ اوضاع جهنم آمده است: بِئْسَ الْمَصِيرُ. (= بد جایگاهی است.) (۲) «وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ.» (= جایگاه ظالمان بد جایی است.) (۳) «لَبِئْسَ الْمِهَاد.» (= به راستی بد قرارگاهی است.) (۴) «سَاءَتْ مَصِيرًا.» (= بد پایانی است.) (۵)

ص: ۲۲

۱- غررالحکم، حکمت ۲۶۱۹.

۲- بقره، ۱۲۶.

۳- آل عمران، ۱۵۱.

۴- بقره، ۲۰۶.

۵- نساء، ۱۱۵.

گاه، بر بی بهره ماندن از نعمت های الهی در آخرت، گفت و گونکردن خدا با دوزخیان، نظرنیفکندن خدا بر ایشان و پاک نشدن عذاب الیم از آنان، به عنوان کیفر الهی تأکید شده است. (۱) گاه، به سوختن مداوم و روییدن پوست جدید و تجدید عذاب اهل دوزخ اشاره شده است. (۲) گاه، از کاهش نیافتن شکنجه ها و اندوه ها، باقی ماندن در آتش، لعنت خدا و ملائکه و مردم بر دوزخیان سخن گفته است. (۳) هر یک از تعبیر های قرآن، درباره عذاب های دوزخ، گوشه ای از عذاب را نشان می دهد. واژه هایی همچون عذاب الیم، عذاب غلیظ، عذاب خزی، عذاب مهین، عذاب عظیم، عذاب حریق، عذاب مقیم، عذاب شدید، عذاب سموم، عذاب الله، سوء العذاب، اشد العذاب و عذاب اکبر، از جمله عبارت های قرآنی و هشدار های آسمانی درباره دوزخ است.

ص: ۲۳

۱- . آل عمران، ۷۷.

۲- . نساء، ۵۶.

۳- . آل عمران، ۸۷.

شناخت خطر دوزخ و ابعاد و عظمت آن، توجه همیشگی به آن، پناه بردن از آن به خداوند قادر متعال، دوری از عوامل دوزخی شدن و تلاش برای مصونیت و رهایی از آن، شرط خردمندی و تدبیر دلسوزانه انبیا و اولیای الهی است. ده ها آیه از قرآن و صدها حدیث از پیشوایان معصوم و سیره عملی آن بزرگواران، ما را به دعا و تلاش و تقوا برای رهایی از این بزرگ ترین خطر دعوت می کند و درباره سهل انگاری و غفلت از آن هشدار می دهد.

در برخی احادیث آمده است که پیامبر بزرگ اسلام... فرمودند: «دو شیء و پدیده عظیم را فراموش نکنید.» از ایشان پرسیدند: «این دو پدیده بزرگ چیست؟» فرمودند: «بهشت و دوزخ!» حضرت این سخن را درحالی گفتند که به شدت می گریستند و اشک از محاسن مبارکشان جاری بود. سپس افزودند: «سوگند به آن که جان محمد در دست اوست. اگر آنچه

می دانم می دانستید، سر به صحرا می نهادید و خاک بر سرتان می ریختید.»(۱)

در دعای قنوت، بندگان صالح خدا همیشه تکرار می کنند: «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.» (= پروردگارا، در دنیا و آخرت به ما حسنه عطا کن و از عذاب آتش ما را نگه دار.)(۲) در دعای معروف مجیر که در مفاتیح آمده است، ائمه معصوم این جمله را ۸۸ بار تکرار کرده اند: أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ يَا مُجِيرٌ. (= ای پناه بخش، ما را در سایه خویش، از آتش پناه بخش.) امام رضا این گونه با خدا نجوا می کردند: اللَّهُمَّ اجْرِنِي مِنْ عَذَابِكَ وَ مِنْ سَخَطِكَ. (= بارالها، ما را از عذاب و خشم خود، در امان بدار.)(۳)

ص: ۲۶

۱- . بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۹۶.

۲- . بقره، ۲۰۱.

۳- . مستدرک الوسائل، ج ۹، ص ۳۶۵، حدیث ۱۱۰۹۱.

۶. کتیبه های در جهنم

پیامبر خدا فرموده اند: شبی که مرا به آسمان بردند، جبرائیل به من گفت: «من مأمورم که بهشت و آتش را به تو نشان دهم.» پس بهشت و نعمت های آن را و آتش و عذاب دردناک آن را مشاهده کردم. سپس در های جهنم را دیدم. بر درِ نخست آن، سه جمله بود: «آن که به خدای بزرگ امیدوار باشد، به سعادت می رسد. آن که از خدای بزرگ بترسد، در امان است. تباه شده فریب خورده، کسی است که به غیر خدا امیدوار باشد و از غیر او بترسد.»

بر درِ دوم نیز این سه جمله بود: «هر که می خواهد در روز رستاخیز برهنه نباشد، بر بدن های برهنه در دنیا جامه بپوشاند. هر که می خواهد در روز تشنگی تشنه نباشد، در دنیا تشنه را سیراب کند. هر که می خواهد در روز رستاخیز گرسنه نباشد، در دنیا شکم های گرسنه را سیر کند.»

بر درِ سوم، این سه جمله بود: «لعنت خدا بر دروغ گویان! لعنت خدا بر بخل ورزان! لعنت

بر درِ چهارم، این سه جمله بود: «خدا خوار و ذلیل کند کسی را که اسلام را خوار می کند. خدا خوار کند کسی را که اهل بیت پیامبر را خوار می کند. خدا لعنت کند آن کس را که به ستمگران، در ستم کردن به مخلوقان، یاری می رساند.»

بر درِ پنجم، این سه جمله بود: «پیروی از هوس مکن؛ زیرا هوس، از ایمان به دور است. سخن بیهوده و بسیار مگو؛ چراکه از رحمت خدای بزرگ نومید می شوی و یاور ستمگران مباش.»

بر درِ ششم، این سه جمله بود: «من بر شب زنده داران، حرام هستم. من بر صدقه دهندگان، حرام هستم. من بر روزه گیران، حرام هستم.»

بر درِ هفتم، این سه جمله بود: «به حساب خود برسید، پیش از آنکه به حساب شما برسند. خویشتن را سرزنش کنید، پیش از آنکه سرزنش شوید. خدای را بخوانید، پیش از

آنکه نزد او بیایید و دیگر توان خواندنش را نداشته باشید.»

امام زین العابدین فرموده اند: آتش، هفت در دارد که از یک در آن، فرعون و هامان و قارون وارد می شوند. از در دیگر، مشرکان و کافرانی داخل می شوند که چشم بر هم زدنی به خدا ایمان نیاورده اند. از در دیگر، بنی امیه داخل می شوند. این در به لظی موسوم و مختص آنان است و کسی دیگر با آنان از آن در وارد نمی شود. دو در دیگر، در آتش زبانه زننده است: باب سقر و در دوزخ. ششمی، در سیاه چال که تا عمق آن، هفتاد سال راه است و هر بار که پس از هفتاد سال در آن فرو افتد، چنان فورانی می کند که آنان را دوباره به بالا پرتاب می کند و این نیز هفتاد سال طول می کشد تا به بالای سیاه چال برسند؛ سپس بار دیگر در آن فرو می افتند و باز هفتاد سال طول می کشد تا به قعر آن برسند و پیوسته و همیشه چنین خواهند بود و در این حالت، تا ابد می مانند. از در دیگر که در هفتم است، دشمنان ما و کسانی داخل می شوند که با ما می جنگند و نیز کسانی که تنهایمان می گذارند. این،

ص: ۲۹

۷. چگونه دوزخی می شویم؟!*

برخی نویسندگان نزدیک به صد عامل را برای دوزخی شدن برشمرده اند. (۲) در اینجا برخی از عوامل مهم تر را یادآوری می کنیم: غفلت از خدا و قیامت و آیات الهی، استکبار، کفر، شرک، ارتداد، نفاق، ظلم، تکیه بر ظالمان، سخن چینی نزد ظالمان، تجاوز به حقوق فقیران و ضعیفان، نافرمانی از خدا، اسراف، دوستی با دشمنان خدا، مخالفت با آیات الهی، فساد در زمین، بدعت گذاری در دین، مخالفت با اهل بیت، کینه و دشمنی با اهل بیت، ظلم بر

ص: ۳۰

-
- ۱- شاید مراد از درها و باب ها در اینجا، طبقه ها یا به تعبیر درست تر، درجه های جهنم باشد.
  - ۲- در بخش اول، براساس پژوهشی که آیت الله محمدی ری شهری در کتاب قرآن و احادیث انجام داده و در جلد دوم کتاب بهشت و دوزخ آورده اند.

اهل بیت نبوی، بیعت شکنی با امام حق، جنگ با امام علی، عبادت طاغوت، نافرمانی خدا و سول خدا، گناهان زیاد، شهادت دروغ، کشتن مؤمن، سوگند دروغ برای گرفتن حق مسلمان، فجور و کج روی، سنگ دلی، مال اندوزی، برتری دادن دنیا بر آخرت، خوردن مال یتیم، حرام خواری، رباخواری، فرار از میدان جهاد، ترک نماز، پیروی از شهوات، پنهان کردن علوم و احکام کتب آسمانی، فتوا دادن بدون آگاهی، تهمت زدن به زنان پاک دامن، دروغ گویی، ریاکاری، بداخلاقی، بخل ورزی، یادگیری علوم دینی برای اهداف دنیوی، ناسپاسی، خشم و غضب بیجا، آزمندی و دنیادوستی بیش از حد، می خوارگی، دزدی، همکاری با ستمگران، پیمان شکنی با امام عادل، فریب و تحقیر مؤمن و دشمنی با او، خیانت در امانت، ارباب و آزار مردم، سخن چینی، غیبت از مسلمان، تهمت، ناسزاگویی، سرزنش مردم و عیب جویی از آنان، خودداری از تأمین نیاز مؤمن، آرایش برای غیرهمسر، سوگند دروغ، قهر کردن با برادر دینی، مهارنکردن زبان، گوش دادن به غنا و آوازهای حرام، گدایی در وقت بی نیازی، عمل نکردن

به دانش، طعام ندادن به نیازمندان، هرزه سخنی و یاوه گویی، دروغ شمردن قیامت، بدحجابی، انجام دادن ورزش های حرام، آزار والدین، شهرت طلبی، ستم به دانش آموزان، خریدوفروش با قسم دروغ، خیانت در ارائه نظر مشورتی، کشتن بی گناهان، طرف داری از پیشوایان باطل، شرک به خدا، بی غیرتی در موضوعات ناموسی، زناکاری، خودارضایی، هم جنس گرایی، حسادت، تعصب بیجا و آزار همسایگان.

مؤلفه های یادشده همگی عامل دوزخی شدن است و با تکرار برخی گناهان بزرگ و کبیره و برخی گناهان کوچک تر، انسان وارد جهنم می شود. برخی از این عوامل، در شمار عقاید باطل و برخی جزو اخلاق ناپسند و برخی دیگر، در شمار رفتار و گفتار حرام و نارواست. بعضی عناوین این فهرست، کلی و بعضی جزئی تر و زیرمجموعه عناوین کلی است. اندیشه ها، باورها، رفتارها، گفتارها، موضع گیری ها، حمایت ها، فرمان بری ها و مخالفت هایی که دروازه جهنم را به روی انسان می گشاید و گاه، او را تا اعماق دوزخ هدایت می کند، فراوان و متنوع

است. این مؤلفه ها هر روز با یک نام و نشان ظاهر می شود. فقط در سایه استمداد از خدا و اولیای او و تلاش برای دوری از گناهان و انجام واجبات، می توان از آن ها رهایی یافت.

۸. دشوارترین عذاب دوزخ

کسانی که به دوزخ می روند، گناه ها و جرم های متفاوتی دارند و متناسب با گناه خویش کیفر می بینند. ولی اینکه عذاب چه کسانی سخت و کیفر چه افرادی شدیدتر است، نکته ای است که اهل بیت در برخی روایات به آن اشاره کرده اند. از آیه ۴۶ سوره غافر می توان این چنین برداشت کرد که اعمال و افکار فرعون، شدیدترین عذاب را به همراه دارد: «أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ».

ابوعبیدهبن جراح می گوید: به رسول خدا گفتم: «عذاب چه کسی روز قیامت از همه سخت تر است؟» ایشان فرمودند: «کسی که پیامبر یا کسی را بکشد که امر به معروف یا نهی

از منکر کند.» سپس رسول خدا این آیه را تلاوت کردند: (۱) «وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ.» (= قاتلانِ عدالت خواهان را به عذابی دردناک بشارت ده). (۲)

امیرمؤمنان، علی، فرموده اند: «کسی در قیامت سخت ترین کیفر را خواهد داشت که به قضای الهی ناخشنود باشد.» (۳) در برخی روایات، شدیدترین عذاب را از آن کسی دانسته اند که در برابر نیکی، بدی کند و در برخی احادیث، روابط جنسی حرام را سبب بدترین عذاب معرفی کرده اند. (۴)

ص: ۳۴

۱- مجمع البیان، ج ۲، ص ۷۲۰.

۲- آل عمران، ۲۱.

۳- غررالحکم، حکمت ۳۲۲۵.

۴- بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۵۵۲.

۹. آزار دوزخیان

رسول اکرم و معصومان در احادیث خود، برخی اشخاص و اعمال آنان را سبب آزار دیگر دوزخیان دانسته اند:

- کسی که بمیرد درحالی که بدهی فراوان به مردم دارد و راه پرداختی برای آن نیندیشده است؛

- کسی که از لباس و بدن نجس شده با بول (ادرار) دوری نکند؛

- کسی که با نقل و نمایش گفتار و رفتار بد دیگران، آشوب و اختلاف به پا کند؛

- کسی که از دیگران غیبت و دربارهٔ آنان سخن چینی کند؛

- عالمی که به دانش خویش عمل نکند و پیرو هوس باشد؛

- مرد یا زنی که به گناه زنا گرفتار باشد و بدون توبه بمیرد. (۱)

ص: ۳۵

۱۰. کوچک ترین عذاب دوزخیان

رسول گرامی فرموده اند: «سبک ترین عذاب در روز قیامت این است که در فرورفتگی کف پای انسان پاره ای آتش می نهند که مغزش از آن به جوش می آید. او همچون دیگ به غلیان آمده که راه خروج بخار آن تنگ است، اعماق جانش می سوزد.»^(۱)

بنابر برخی روایات، کمترین عذاب این است که کفشی آتشین با بند های آتشین به پای فرد گناهکار می کنند که مغزش از حرارت آن می جوشد و فکر می کند سخت ترین عذاب است؛ حال آنکه، این عقوبت، سبک ترین عذاب جهنم است.^(۲)

ص: ۳۶

۱- همان، ص ۵۶۶، حدیث ۸۵۰.

۲- همان، ص ۵۶۸.

۱۱. طیف عذاب ها

رنج ها و درد های دوزخ در ذهن و اندیشه بشر نمی گنجد. ما دردها، غم ها، بیماری ها و کمبود های این جهانی را کم و بیش دیده و شنیده ایم. برای آگاه ساختن ما انسان ها از عظمت و عمق آن دردها و رنج ها، از همین نام ها و عنوان ها و واژه های فهم پذیر استفاده می شود. در اینجا، گوشه ای از عذاب های دوزخیان را ذکر می کنیم و از خداوند ارحم الراحمین می خواهیم همه ما را از آن در امان دارد:

- آتش گیره جهنم، برخی انسان ها و برخی سنگ ها هستند. (۱)

- دوزخیان ناله و زفیری غم انگیز دارند و در آنجا، آوایی نمی شنوند. (۲)

ص: ۳۷

۱- . بقره، ۲۴؛ جن، ۱۵.

۲- . انبیاء، ۹۷ تا ۱۰۰.

- حرارت آتش دنیا یک هفتادم حرارت آتش جهنم است. (۱)

- اگر در جایگاهی، صد هزار نفر یا بیشتر از آن باشند و یکی از دوزخیان در آن نفس بکشد، از حرارت آن، تمام جایگاه با همه اهل آن می سوزد. (۲)

- هزار سال در آتش دوزخ دمیده اند تا سرخ شده است. هزار سال دیگر دمیده اند تا سفید شده است و هزار سال دیگر به آن حرارت داده اند تا سیاه شده است؛ بنابراین آتش جهنم، سیاه و ظلمانی است و چنین درجه حرارتی دارد. (۳)

- سرپرده جهنم چهار دیوار دارد که ضخامت هر دیوار، به اندازه چهل سال راه است. (۴)

ص: ۳۹

۱- . کنز العمال، ج ۱۴، ص ۵۲۱، حدیث ۳۹۴۷۷.

۲- . همان، ص ۵۳۴، حدیث ۳۹۵۴۰.

۳- . همان، ص ۵۲۲، حدیث ۳۹۴۸۳.

۴- . بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۱۳۹.

- دوزخیان گرفتار بادی سوزان و سمی و آبی جوشان و سایه ای از دود هستند که نه خنکی دارد و نه با احترام و خوشی توأم است. (۱)

- برای آنان که به خدا کفر می ورزند، جامه هایی از آتش بریده اند و از بالای سرشان، آب جوشان فرو می ریزد. آنچه در درون دارند، با پوستشان گداخته می شود و بر سر آنان، گرزهایی آهنین است. هر وقت بخواهند از آن بیرون روند، به آن بازگردانده می شوند و گفته می شود آتش سوزان را بچشید. (۲) دوزخیان، گرفتار زنجیرها و کُنده ها و شراره آتش اند. (۳)

- در جهنم، مارها و عقرب هایی وجود دارد که همچون گردن شتران و آستران، قطور و

ص: ۴۰

۱- . واقعه، ۴۱ تا ۴۴.

۲- . حج، ۱۹ تا ۲۲.

۳- . دهر، ۴.

بلند هستند و آثار هر گزیش آن ها تا چهل سال به جا می ماند. (۱)

- جهنم سگ هایی از آتش، درندگان از آتش، چنگک هایی از آتش و شمشیر هایی از آتش دارد. (۲)

- از لبه جهنم تا عمق آن، در حدود هفتاد سال فاصله است. (۳) از رسول گرامی نقل می کنند: «اگر سنگی در جهنم پرت کنند، هفتاد سال طول می کشد تا به قعر آن برسد.» امیرمؤمنان، علی، در نهج البلاغه فرموده اند: «بزرگ ترین بلائی آنجا (آخرت)، فرود آمدن در آب جوشان و درافتادن در جهنم سوزان و شعله های آتش و خروش صدای آن است. آتش، نه دمی فروکش می کند تا آسودگی بخشد و نه رها می کند تا رنج پایان پذیرد. نه نیرویی

ص: ۴۱

۱- . کنز العمال، ج ۱۴، ص ۵۳۶، حدیث ۳۹۵۰۳.

۲- . بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۱۴۹.

۳- . پیشین، ص ۵۲۴.

است که مانع عذاب شود، نه مرگی است که یک باره تمام شود و نه چرتی است که آرامش اندک فراهم کند؛ بلکه با انواع مرگ ها و عذاب ساعت ها و لحظه ها سپری می شود. از آن به خدا پناه می بریم! (۱)

در آیه های ۳۵ و ۳۶ سوره الرحمن آمده است: «بر سر شما دوزخیان (انس و جن)، گدازه های آتش و مس مذاب فرو می بارد و کسی توان یاری رساندن به شما را ندارد.» (۲) در سوره مرسلات می خوانیم: «إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرِّ كَالْقَاصِرِ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ.» (= دوزخ شعله هایی به بلندای قصر و به رنگ شتران زردموی برمی افکند.) (۳)

در ادامه، به دو حدیث شریف نبوی اشاره می کنیم که گوشه ای از سیمای دوزخ را نشان می دهد:

ص: ۴۲

۱- نهج البلاغه، خطبه ۸۳.

۲- الرحمن، ۳۵ و ۳۶.

۳- المرسلات، ۳۲ و ۳۳.

انس می گوید: رسول خدا فرمودند: «در جهنم درّه ای است که دوزخیان هر روز، هفتاد هزار بار، از آن فریادخواهی می کنند. در آن درّه، خانه ای از آتش قرار دارد. در آن خانه، چاهی از آتش است. در آن چاه، تابوتی آتشین است و در آن تابوت، ماری با هزار سر وجود دارد. در هر سر آن مار، هزار دهان و در هر دهان، ده هزار نیش است. هر نیشی هزار ذراع (گز) است.» گفتیم: «ای رسول خدا، این عذاب برای چه کسانی است؟» فرمودند: «این عذاب برای قرآن شناسانی است که شراب بنوشند.»^(۱)

رسول خدا فرموده اند: روزی جبرائیل نزد آمد و رنگش دگرگون بود. گفتیم: «ای جبرائیل، چرا تو را رنگ پریده می بینم؟» گفت: «به جهنم نگریستم. درّه ای دیدم که جوشان بود. به مالک (نگهبان دوزخ) گفتم: اینجا از آن کیست؟ مالک گفت: برای سه گروه است:

ص: ۴۳

۱- . بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، ج ۲، ص ۵۷۴.

۱. احتکارگران ارزاق عمومی؛ ۲. شراب خواران همیشگی؛ ۳. کسانی که بین زنان و مردان زناکار دلّالی می کنند.» (۱)

در این دنیا، خوردن و آشامیدن و بهره مندی از انواع غذاها و نوشیدنی ها و میوه ها جزو نیازها و لذت های انسان ها و حیوانات زنده محسوب می شود. در بهشت و دوزخ نیز خوردن و آشامیدن تعطیل نمی شود؛ اما نوشیدنی ها و خوراکی های بهشت و جهنم ویژگی هایی دیگر دارد. نوشیدنی ها و غذا های دوزخ، نوعی ابزار تشدید عذاب و شکنجه است. در ادامه، به چند نمونه از آن ها اشاره می کنیم.

ص: ۴۴

۱- همان.

۱۲. نوشیدنی های دوزخ

۱. حمیم یا آب جوشان:

در آیه ۴ سوره یونس چنین می خوانیم: «والذین كفروا لهم شراب من حمیم و عذاب الیم بما كانوا يكفرون.» (= و آنان که کافر شدند، برایشان نوشیدنی از حمیم و عذاب دردناک است؛ به دلیل کفری که می ورزیدند.) این نوشیدنی، نخستین پذیرایی از تکذیب گران آیات الهی و کج روان در دنیاست. درباره ویرگی حمیم در آیه ۱۵ از سوره محمّد آمده است که این آب جوشان، اندرون کفار را پاره پاره می کند. (۱) این آب، از بیرون، بر سر دوزخیان ریخته می شود و از درون، آنان را می سوزاند. (۲)

۲. صدید یا چرکابه:

دومین نوشیدنی که به دوزخیان می دهند، مایعی به نام صدید است. در این باره در قرآن کریم آمده است: «پیامبران از خدا فتح و پیروزی می خواستند و سرانجام،

ص: ۴۵

۱- . واقعه، ۹۲ تا ۹۳.

۲- . دخان، ۴۷.

هر جبار و لجوجی نومید و نابود شد. جهنم فرا روی اوست و باز آب صدید به او می نوشانند. فرو می دهد؛ ولی گوارای وجودش نیست و مرگ از هر سو به او می تازد؛ ولی نمی میرد و پس از آن، عذابی سنگین در پیش دارد.»^(۱)

۳. ماء کالمهل:

این آب همچون مس گداخته است و قرآن از آن چنین یاد می کند: «بگو این پیامبر حق از سوی پروردگار شماسست. پس هر کس می خواهد، ایمان آورد و هر کس می خواهد، کافر شود. برای ظالمان آتشی آماده کرده ایم که سراپرده آن، گرداگرد ایشان را گرفته است [و راه فرار ندارند]. اگر فریادخواهی کنند، با آبی به سان مس یا آهن گداخته فریادرسی می شوند؛ آبی که چهره را بریان می کند. بد نوشاب گاهی است و بد آسایشگاهی.»^(۲)

۴. غسلین: در روایات، از دو نوع آشامیدنی دیگر یاد می شود که یکی غسلین و یکی

ص: ۴۶

۱- ابراهیم، ۱۵ تا ۱۷.

۲- کهف، ۲۹.

غساق نام دارد. پیامبر گرامی درباره غسلین فرموده اند: «اگر سطلی از غسلین در مشرق زمین بریزد، کاسه سر مغرب نشینان به جوش می آید.»^(۱) ابوسعید خدری، درباره نوشیدنی غساق، از پیامبر گرامی روایت می کند که فرمودند: «اگر سطلی از آن در دنیا بریزد، جن و انس تاب تحمل آن را ندارند.»^(۲)

از آب های جهنم، گاه با عنوان نهر غوصه یاد کرده اند؛ نهری که آب آن از چرکابه فرج زنان روسپی است. گاه نیز با نام عین آنیه (چشمه داغ)، طینت خبال، صدید و زردابه بدن دوزخیان از آن یاد کرده اند. داغی، پلیدی، بدبویی و سوزندگی گوشت، پوست، ظاهر و باطن انسان از ویژگی های این نوشیدنی جهنمی است. جالب آن است که رسول گرامی فرموده اند: «هرکس در حال مرگ، اثری از شراب خواری در وجود او باشد، خداوند با این

ص: ۴۷

۱- بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۸۲.

۲- الفردوس بمأثور الخطاب، ج ۳، ص ۳۴۷.

۱۳. خوراکی های دوزخ

اشاره

در قرآن، خوراکی های دوزخیان با این نام ها آمده است:

۱. ضریع:

رسول گرامی درباره ضریع فرموده اند: «چیزی شبیه خار، تلخ تر از صبر زرد، بدبوتر از مردار و گرم تر از آتش است. خداوند آن را ضریع نامیده است. وقتی گناهکار آن را بخورد، نه داخل شکم می شود و نه به دهان بازمی گردد. بین دهان و معده می ماند و گرسنگی را برطرف نمی کند.»(۲)

۲. زقوم:

قرآن کریم زقوم را این گونه معرفی کرده است: «درختی است که در قعر دوزخ

ص: ۴۸

۱- من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۸، حدیث ۴۹۶۸.

۲- بحار الانوار، ج ۷، ص ۱۶۹.

می روید و میوه اش همچون کلمه شیطان هاست. دوزخیان، به ناچار، از آن می خورند و شکم خود را از آن پر می کنند.»(۱) از رسول خدا نقل است: «اگر قطره ای از زقوم در دنیا بچکد، زندگی تمام زمینیان را تباه می کند. حال کسی که از آن بخورد چگونه خواهد بود!»(۲)

۱۴. چگونه دوزخی نشویم؟

خداوند دوزخ را برای کافران و ظالمان و دشمنان خویش(۳) و بهشت را برای متقین آماده

ص: ۴۹

۱- . صافات، ۶۲ تا ۶۶؛ واقعه، ۵۱ تا ۵۶.

۲- . کنز العمال، ج ۱۴، ص ۵۲۳، حدیث ۳۹۴۸۸.

۳- . نساء، ۹۳ و ۱۰۲.

کرده است. (۱) ایمان به خدا بزرگ‌ترین مانع در برابر دوزخ است. از نظر اعتقادی، ایمان و از دیدگاه عملی، جهاد و تقوا از موانع مهم رفتن به جهنم است. خداوند در آیه ۱۱ و ۱۰ سوره صف چنین می‌فرماید: «یا ایها الذین آمنوا، هل ادلکم علی تجاره تنجیکم من عذاب الیم * تؤمنون بالله ورسوله وجاهدون فی سبیل الله باموالکم و انفسکم، ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون.» (= ای کسانی که ایمان آورده‌اید، آیا شما را به تجارتی راهنمایی کنم که از عذاب دردناک نجاتتان بخشد؟ به خداوند و رسول او ایمان آورید و با اموال و جانتان در راه خدا جهاد کنید. این برای شما بهتر است؛ اگر بدانید.» براساس این آیات، ایمان به خدا، ایمان به پیامبر خدا، جهاد مالی در راه خدا و جهاد جانی در راه خدا چهار شرط نجات از عذاب الیم (جهنم) است.

در حدیث شریف نبوی آمده است که هیچ‌کس لا اله الا الله و محمد رسول الله را با صداقت

ص: ۵۱

۱- آل عمران، ۱۳۲ و ۱۳۳.

قلبی نمی گوید؛ مگر اینکه خداوند، آتش جهنم را بر او حرام می کند. (۱)

براساس آیات و روایات، مؤلفه های زیر مانع دوزخی شدن انسان می شود:

ایمان به خدا و قیامت و پیامبران الهی، جهاد مالی و جانی در راه خدا، گفتن صادقانه شهادتین، پذیرش ولایت رسول خدا و اهل بیت آن بزرگوار، تقوا، توبه، یاد خدا، خوف از خدا، گریستن از خوف خدا، محبت خدا، اطاعت از خدا، یاد قیامت، زهد، وارستگی از دنیا، حسن خلق و خوش خویی، فروخوردن خشم، دفاع از آبروی مؤمن و جلوگیری از غیبت، بخشندگی، اقامه نماز با اخلاص (نماز های واجب و مستحب)، گرفتن روزه های واجب و مستحب، پرداخت زکات و حقوق مالی، انفاق و صدقات مستحبی، حج و زیارت خانه خدا، اصلاح امور آخرت، تحصیل علوم واجب و مستحب، تألیف کتاب های مفید، حفظ قرآن و

ص: ۵۲

۱- . کنز العمال، ج ۱، ص ۴۷، حدیث ۱۲۵.

عمل به آن، حفظ چهل حدیث حلال و حرام، صلوات بر پیامبر و آل آن بزرگوار، زیارت قبور اهل بیت، تحمّل آزار در راه اهل بیت، گریستن بر مصائب اهل بیت، احیای شب قدر، قنوت و سجود طولانی، غم خواری برای خانواده، تأمین زندگی از دسترنج حلال، خدمت به شوهر، نیکی به والدین، نیکی به برادران دینی، رعایت انصاف با مردم، مساوات و همدردی با مؤمنان، هموار سازی راه خانه خدا، احسان به آشنایان، اکرام و احترام مهمان، یاری ناتوان در انجام کارها، یاری ستمدیدگان و غم زدگان، برآوردن نیازهای نایبانیان، عفو هنگام قدرت، پرداخت مال برای حل اختلاف مردم، پذیرش درخواست فسخ معامله، نگهداری شبانه در راه خدا، فرو بستن چشم از حرام برای خدا، حمل و تشییع جنازه مؤمن و نماز بر او.

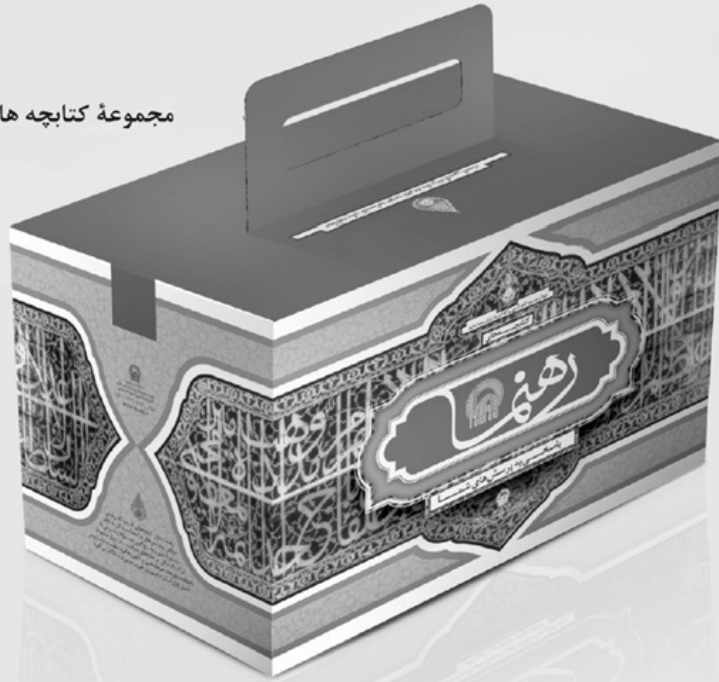
هریک از عناوین فوق را در احادیث اهل بیت و سخنان رسول گرامی، به مثابه مانعی در برابر جهنم شناخته اند و گاه ده ها حدیث در زمینه آن وجود دارد.

ص: ۵۳

برای مطالعه بیشتر

۱. امینی، ابراهیم، معاد در قرآن، بوستان کتاب.
۲. حبیبیان، احمد، تصویری از بهشت و جهنم.
۳. حجتی، سیدمهدی، آغاز بی پایان: سفری رؤیایی به بهشت و جهنم به استناد آیات و روایات.
۴. حسینی طهرانی، سیدمحمدحسین، معادشناسی.
۵. حسینی، سیدجواد، جهنم و عذاب های جهنمی.
۶. خوشدل، محمدرضا، آدم از بهشت تا بهشت.
۷. دستغیب، معاد.
۸. طاهری، حبیب الله، سیری در جهان پس از مرگ، انتشارات جامعه مدرسین.
۹. فلسفی، محمدتقی، معاد، مؤسسه نشر معارف اسلامی.
۱۰. محدث قمی، منازل الآخرة، مسجد جمکران.
۱۱. محمدی ری شهری، محمد، بهشت و دوزخ از نگاه قرآن و حدیث، مؤسسه علمی و فرهنگی دارالحدیث.

مجموعه کتابچه های رهنما

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ ه. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
  ۲. ارتباط با مراکز هم سو
  ۳. پرهیز از موازی کاری
  ۴. صرفا ارائه محتوای علمی
  ۵. ذکر منابع نشر
- بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و ...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

